

Religijne przeorganizowania i demokratyczna rezyliencja: studium porównawcze religijnych reakcji na kryzysy (geo)polityczne

Współczesna Europa doświadcza różnorodnych kryzysów – politycznych, gospodarczych, społecznych. Zarówno wojna w Ukrainie, jak i obecne w wielu europejskich krajach odradzanie się tendencji nacjonalistycznych oraz popularność prawicowego populizmu, ujawniają kruchość europejskich struktur demokratycznych. Kryzysy te wymagają odpowiedzi nie tylko ze strony aktorów politycznych czy społecznych, ale także religijnych. Największe europejskie Kościoły w tym krytycznym momencie są zmuszone do nawigowania między teologiczną refleksją, zaangażowaniem społecznym w kontekście kryzysów, ale także koniecznością ponownego pozycjonowania się wobec sfery politycznej.

Celem projektu RELIDEM jest zbadanie, w jaki sposób Kościoły w czterech krajach graniczących z Rosją - Finlandii, Litwie, Polsce i Ukrainie, odpowiadają na kryzys związany z eskalacją wojny na Ukrainie (począwszy od 2022 r.) oraz kryzys demokracji wynikający ze wzrostu nastrojów nacjonalistycznych. Interesuje nas także, czy i jak w kontekście tych reakcji Kościoły zmieniają swoje teologiczne ujęcie kryzysu, a także szerzej - modyfikują samo rozumienie tego, czym jest i jaką rolę odgrywa teologia. Przedmiotem naszych badań są zarówno oficjalne stanowiska wybranych Kościołów, wypowiedzi ich hierarchów, jak i poglądy reprezentowane przez członków wspólnot religijnych i osoby zaangażowane w oddolne inicjatywy o charakterze religijnym. Projekt obejmuje swoim zasięgiem Kościoły większościowe (rzymskokatolicki w Polsce i Litwie, luterkański w Finlandii oraz Kościoły prawosławne w Ukrainie), a także wybrane Kościoły mniejszościowe w każdym z krajów (prawosławne w Polsce, Litwie i Finlandii oraz grekokatolicki w Ukrainie). Stwarza to wyjątkową okazję do analizy porównawczej tego, w jaki sposób organizacje religijne reagują na obecne kryzysy oraz jak na ich odpowiedzi wpływają historyczne uwarunkowania oraz współczesne konteksty, w których funkcjonują.

Religia często stanowi filar spójności społecznej i służy jako kompas moralny. Prześledzenie reakcji Kościołów na różnego typu kryzysy pozwala w szerszy sposób zastanowić się nad tym, jak organizacje religijne adaptują się do zmieniających się krajobrazów społeczno-politycznych. Projekt RELIDEM ma na celu pokazanie, w jaki sposób budują one swoje stanowiska, podtrzymują autorytet i wpływają na otaczającą je rzeczywistość społeczno-polityczną w obliczu zewnętrznych wyzwań i zmiennych sojuszy. Analiza reakcji Kościołów na kryzysy pozwala zastanowić się nad tym, w jakim stopniu retoryka religijna i religijne stanowiska moralne kształtują decyzje polityczne, nastroje społeczne i dialog na temat kluczowych kwestii na poziomie narodowym i ponadnarodowym. Kryzysy zmuszają organizacje i wspólnoty religijnej także do głębokiej refleksji teologicznej i rozważań etycznych, których skutkiem może być zarówno potwierdzenie, jak i modyfikacja lub rezygnacja z dotychczasowych zasad lub praktyk. Ta transformacyjna podróż i jej wyniki mają znaczące implikacje dla wyznawców poszczególnych religii oraz dla szerszych społeczności, w których funkcjonują Kościoły. Zrozumienie sposobu, w jaki organizacje religijne reagują na kryzysy, pozwala uzyskać cenny wgląd w ich rolę we wspieraniu spójności społecznej, stabilności politycznej lub przeciwnie – w zaostrzaniu podziałów społecznych. Wiedza ta jest niezbędna dla decydentów, przywódców religijnych i sektora obywatelskiego.